

mutatja: az első csángó olvasókönyv létrehozásához először a csángó beszélt nyelv kodifikálását kellett elvégezni, hogy az az iskolában szükséges írott változat alapjául szolgálhasson.

A kötet legtöbb szerzője szorgalmazza nyelvészeti kutatások – elsősorban a nyelvhasználattal kapcsolatos – új eredményeinek megjelenését az oktatásban. A grammatikaoktatást – a kötet profiljából adódóan – érintőlegesen említik; s gyakran negatív konnotációval (pl. „körmönfontan grammatizáló”); mintha a nyelvtani rendszerről szerzett ismeretek feltétlenül a homogenizálódás felé vinnék el a nyelvhasználatot. Hasznos lenne pedig el-
töprengni azon is, milyennek kellene lennie a kétnyelvű környezetben, kontaktusváltozatot tartalmazó anyanyelvi kompetenciára építve a grammatika-oktatásnak – hisz a kontaktusváltozatok „nyelvi rendszerek egymásra hatásának következményeképpen” (Simon) jönnek létre. Valószínűleg olyannak kellene lennie, amely egy adott nyelvet mint a lehetséges emberi nyelv egyik megjelenését mutatja be, s az idealizált „nyelvet” nyelvváltozatokban megtestesülve láttatja. Amely az egymásra hatás okaiban és lehetőségeiben közös mögöttes struktúrákat feltételez.

Medve Anna

Annus Gábor, Lengyel Zsolt, Tóth Szergej, Vass László

Beszédről – nyelvről tanárjelölteknek

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged, 1993, 155 p.

A nem magyar szakos tanárjelöltek számára készült ez a kísérleti könyv, amelyben a szerzők a tanári beszédről és be-

szédmagatartásról kívánnak ismereteket nyújtani – nyelvészeti keret felhasználásával.

Annus Gábor és Lengyel Zsolt „Eszközünk a beszéd” címmel a beszédet mint személyiségjegyet mutatják be. Mivel beszédünknek vannak nem változó és változó elemei, az utóbbiaknak köszönhetően javíthatunk a minőségen, azaz fejleszthetjük beszédtechnikánkat, kiküszöbölhetjük az esetleges hibákat. Beszédtechnikai és szöveg-fonetikai áttekintést találunk a fejezetben, melyben sorra végig veszik a beszédtevékenység fontos összetevőit, így a légzésről, a hangadásról, a kiejtésről, majd a kifejezésről való általános tudnivalókat. A következő kis fejezetben a tanári beszédmagatartás nagy témáját tárgyalják. A tanárnak – a beszédtechnikán kívül – meg kell tanulnia kezelni a tanár és a diák között folyó kommunikáció sajátos eseteit, meg kell ismernie a szabályozás és irányítás különféle eszközeit. „A tanárnak meg kell értenie a tanuló viselkedésének rejtett okait, értelmét és célmomentumait”, mert csak így tudja megfelelően kezelni a problémákat. A szerzők előbb azokat a tanári magatartásformákat mutatják be, amelyek nem hogy nem segítik, de akadályozhatják is a problémamegoldást a tanár-diák kapcsolatban. Ezeket a törekvéseket, reagálásokat *elutasítások* címen tárgyalják, majd ellensúlyaként bemutatják a tanári beszédmagatartás *elfogadó* módjait. Tehát a cél az, hogy a tanár a probléma megoldásában a leghatékonyabb legyen.

Annus Gábor rövid történeti áttekintést ad több szemléltető ábrával a magyar írásbeliség kialakulásáról. Beszél a rovásírásról, majd a nyelvemlékeinkről, a nyelvjárásokról, végül pedig a magyar helyesírásról. Vass László a stílus, a stilisztika témakörét tárgyalja. Végigveszi a stílusrétegeket, rendszerezve előbb az írott nyelvi stílusokat, majd a beszélt nyelv stílusformáit. Ezután a lehetséges

stílusárnyalatokból kapunk felsorolást. A fejezet utolsó részében azokról a stilisztikai formákról ír a szerző, amelyek a régebbi stilisztikák szerint egyedül határozták meg a stílus eszközeit (az alakzatok, a szóképek, a metonímia és a metafora). Ennek az összefoglalónak az a legfőbb előnye, hogy röviden, tömören értekezik a tárgyról, minden esetben példával támasztva alá az elméleti kifejtést. A beszédtechnikával és stilisztikával azonban még nem merítettük ki a tárgykört. A tanárnak meg kell ismernie a nyelvre vonatkozó kulturális örökségeket is.

Ki az, akit nem foglalkoztat a kérdés: honnan ered a nyelv?! Tóth Szergej felsorol néhány a nyelv eredetéről szóló gondolatot, de végső választ persze nem kaphatunk a kérdésre, hiszen mint írja, még az sem világos, honnan is lehetne elindulni. Jó ötlet ennek a témának bekapcsolása a tanárjelöltek nyelvi bevezetésébe. – A következő kis fejezetben Tóth Szergej a nyelvek sokféleségével foglalkozik. A nyelvi síkokról ír, arról, hogy egy nyelv elemzésekor milyen rendező elv szerint lehet a nyelvet leírni. Kerettáblában foglalja össze a nyelvészeti tipológiáról, a nyelvek átírási rendszeréről, a szintézisindexről való tudnivalókat. Vázlatosan bemutatja a nyelvészeti strukturalizmus legismertebb iskoláit, végül szót ejt a nyelvek morfológiai osztályozásáról. – Egy alfejezet „Nyelv és társadalom” címszó alatt szocio-lingvisztikai és nyelvpolitikai kérdéseket vet fel. A kiindulópont evidenciája az, hogy a társadalom és a nyelv között szoros összefüggés van, de hogy melyik fejt ki a nagyobb hatást a másikra, az még megválaszolatlan. Teret kapnak a diglosszia, a pidgin, a kreol, a tolvajnyelv kérdései, majd Tóth Szergej a nyelv és a politika egymásrahatásáról, összefonódásáról beszél egy érdekes összefoglalóban.

Az utolsó nagy fejezetben a Tóth Szer-

gej – Vass László szerzőpáros előbb a társalgási szabályokról, szituációkról, kontextusokról elmélkedik, majd a kommunikáció és interpretáció néhány érdekes kérdését vizsgálja. – A nyelv és a beszéd tanulmányozásához nem elegendő a nyelvtani szabályok ismerete, hiszen a társalgás maga is szabályok irányította folyamat. A beszélgetés koherenciáját biztosító szabályokat kutatja az 1970–1980-as évek fordulójára kialakított új tudományág, a *beszéd (aktus)-elemzés*. Paul Grice filozófus állította fel az együttműködési alapelvből kiindulva a társalgási maximákat, amelyeket röviden ismertetnek a szerzők. Az alapelvek után a társas érintkezés szerkezetét vizsgálják. – A kötetet a „Kommunikáció és interpretáció” című részfejezet zárja. Központi témái között szerepel „a kommunikációt meghatározó tényezőknek, a kommunikáció lehetséges funkcióinak és az interpretáció különféle megnyilvánulási formáinak a vizsgálata”. A fejezet nem tartalmaz újdonságokat, mint ahogy az egész könyv sem, nem számol be új kutatási eredményekről. Érdeemes egy pillanatig elgondolkozni azon, hogy mennyire átalakult az elmúlt húsz évben az értelmiségi műveltséghez tartozó nyelvészeti anyag. Mindenképpen méltányolandó az az összegző munka, amelyet a beszéddel-nyelvvvel foglalkozó tanár mindenképpen úgy vehet kezébe, mint egy rendkívül jól felépített, a vizsgálódási területek széles skáláját érintő segédanyagot, vázlatot – és ez így máris nagy segítség lehet. (Hát még ha hozzátettek volna a szerzők a sok érdekes szöveghez néhány rejtvényt vagy feladatot, netán egy kis kazettát is...)

S az is megér egy gondolatot, hogy is áll mindez egy idegen nyelven órát vezető – de magyarországi és magyar anyanyelvű – nyelvtanár esetében.

Laczkó Zsuzsanna